ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE UMANISTE

DIN CADRUL CONSORȚIULUI NAȚIONAL ADMINISTRAT DE

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlul de manuscris

CZU: 821.135.1.09-3(043.3)

CONSTANTIN IVANOV

EXPRESIA RĂULUI ÎN LITERATURA ROMÂNĂ

(Ion Creangă, Mircea Eliade, Vasile Vasilache, Savatie Baștovoi ș.a.)

622.01. Literatura română

Rezumatul tezei de doctor în filologie

Chișinău, 2021

Teza a fost elaborată în cadrul Școlii Doctorale Științe Umaniste a Consorțiilor Academic Universitare ale Universității de Stat „Dimitrie Cantemir”

Conducător de doctorat:

ȚURCANU Andrei, doctor habilitat în filologie, conferențiar universitar

Componența comisiei de doctorat:

Maria ȘLEHTIȚCHI, dr. hab., conf. univ., 622.01 – *Președinte*, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți;

Mihai CIMPOI, acad., dr. hab., prof. univ., 622.01 – *referent*, Institutul de Filologie Română „B.P.-Hasdeu”;

Constantin DRAM, dr., profesor, literatură comparată – *referent*, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (România);

Viorica ZAHARIA, dr., conf. univ., 622.01 – *referent*, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”;

Andrei ȚURCANU, dr. hab., conf. univ., 622.01 – *conducător de* doctorat, Institutul de Filologie Română „B.P.-Hasdeu”.

Susținerea publică va avea loc pe data de ***12 mai 2021, ora 11:00***, în Ședința Comisiei de doctorat din cadrul Școlii Doctorale Științe Umaniste, în Sala Senatului, Blocul A al campusului studențesc, str. Academiei 3/2, mun. Chișinău, Republica Moldova.

Teza de doctor și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Biblioteca Științifică „Andrei Lupan”, Biblioteca USM, pe pagina web a ANACEC: http://www.cnaa.md/ și pe pagina web a USM: http://usm.md/

Rezumatul a fost expediat la 02.04.2021

Conducător de doctorat:

ȚURCANU Andrei, doctor habilitat în filologie, conferențiar universitar

Autor

IVANOV Constantin

© IVANOV Constantin

CUPRINS:

ADNOTARE (în limba română, engleză și rusă) 4
INTRODUCERE 7
1. PREMISE ALE UNEI CERCETĂRI TEMATOLOGICE: RĂUL 14
1.1. Din istoricul abordării problemei răului 14
1.2. Retorica abordării problemei răului în spațiul cultural românesc 21
1.3. Aspecte conceptuale și metodologice în cercetarea problemei răului în literatură 29
1.4. Viziunea răului în mitologia cosmogonică românească: reprezentări și interpretări 48
1.5. Concluzii la capitolul 1 49
2. EXPRESIA *RĂULUI* ÎN OPERA LUI ION CREANGĂ 51
2.2. Expresia arhetipală a răului 52
2.3. Spațiul damnat și semnificația lui 63
2.4. Concluzii la capitolul 2 82
3. RĂUL CA DISTORSIUNE A LUMII ȘI REPREZENTĂRILE SALE ARTISTICE 84
3.1. Expresia ludică a răului în basme, povești și nuvele fantastice românești 84
3.2. Percepția transcendentală/misterioasă a răului și reflecția sa literară 95
3.3. Expresia ideologică a răului: hybris-ul dezumanizării și distopii ale postumanului 115
3.4. Concluzii la capitolul 3 137
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI 140
BIBLIOGRAFIE 145
ANEXE 163
Declarația privind asumarea răspunderii 199
CURRICULUM VITAE 200

CUVINTE-CHEIE

imaginar, imaginar literar, imaginar cultural, imaginar folcloric, imagine literară, arhetip, demonic, malefic, diavol, expresia răului, reprezentare, percepție, substrat mitologic, mitic, ludic, transcendental, metafizic, manifestare, ontic, primordial, existențial, ideologic ș.a.

SCOPUL ȘI OBIECTIVELE CERCETĂRII

Actualitatea temei de cercetare. Problema răului a suscitat dintotdeauna un interes sporit în istoria umanității, în ciuda complexității problematicii și controversatelor sale interpretări. Este un subiect des întâlnit începând cu scrierile sacre, creațiile mitologice străvechi până în literatura zilelor noastre, a cărui „reinventare" perpetuă reflectă varietatea experiențelor și multitudinea de semnificații ce i-au fost atribuite. Pe lângă doctrinele religioase, răul devine un element-cheie și în sistemele de gândire filozofice, în literatură și în artă. Astfel, investigarea conceptului de rău impune o abordare inter- și transdisciplinară. Această perspectivă am considerat-o operantă și fertilă pentru tipul cercetării de față, în care se analizează diferite percepții și manifestări ale răului, lucru care ne permite să stabilim cadrul de cercetare, aspectele problematicii răului, pornind de la însușirile și accepțiunile sale filozofice (ontologice) și reflectarea lor în creații literare. Deși în ultimul timp s-au întreprins un șir de cercetări ce vizează imaginarul demonic și valorificarea acestuia în literatură, cercetarea noastră insistă totuși asupra unor aspecte mai puțin decantate, concentrându-se pe dimensiunea mitic-arhetipală și pe valențele sale antropologice, religioase, filozofice, psihologice și ideologice. Imaginile răului, după cum ne-a convins studiul concret, deseori relevă un substrat cu implicații profunde ale trăirilor, viziuni, credințe, mituri cosmogonice, a căror deslușire relevă noi și noi semnificații simbolice.

Pe parcursul timpului, de imaginarului demonic au fost interesați scriitori, istorici (ai religiilor, ai mentalităților, ai imaginarului), antropologi, culturologi, sociologi psihologi. În basme, povești și nuvele fantastice, răul apare frecvent drept o entitate față de care omul adoptă o atitudine ironică. Când o anumită realitate sau percepție a unui lucru ce înspăimântă, nu pot fi luate în stăpânire, zeflemeaua, ironia devine unica armă de luptă cu spiritul lor malefic. Sunt narațiuni care exprimă credințele arhaice ale omului victorios asupra răului. În alte tipuri de nuvele fantastice, răul este reprezentat cu o alură misterioasă. Misteriosul a deschis calea unei serii de analize a factorilor religioși și a motivelor mitico-culturale, precum sunt cele întreprinse de Mircea Eliade, Georges Dumezil, Henry Corbin, Ioan Petru Culianu ș.a., care vin să valorifice

și să completeze celebra schemă a lui J. G. Frazer despre evoluția gândirii umane – de la magie la religie și apoi la știință. O altă formă a răului este cea de factură politică, numit de noi *rău ideologic*, care vizează un fenomen ce ia naștere în urma unui proiect utopic impus prin metode coercitive și prin manipularea conștiințelor, adică prin inventarea și afirmarea unei ideologii a violenței, antiumane și antisociale prin caracterul ei. Acest aspect este valorificat de romane precum *Povestea cu cocoșul roșu* de Vasile Vasilache, *Trei ceasuri în iad* de Antonie Plămădeală, *Viața și moartea nefericitului Filimon* de Vladimir Beșleagă, *Pactizând cu diavolul* de Aureliu Busuioc etc.

Investigații tematice de felul celei de față propusă de noi, în Republica Moldova n-au fost întreprinse. Am insistat asupra unei abordări pluridisciplinare cu intenția expresă de a realiza o exegeză a creațiilor literare care ar trece dincolo de text, spre insolitul, abisalul psihologic al operei. Obiectul de bază al cercetării noastre este nemijlocit literatura. Dar, deoarece analizele noastre vizează problematica răului, a fost nevoie de o transgresare hermeneutică spre straturi de profunzime, pentru care literarul este forma, învelișul sensibil al unor înțelesuri și semnificații de natură metafizică, sociologică, antropologică sau de altă natură. Studiul structurilor imaginare necesită transcenderea granițelor unei rigori metodologice specifice, de exemplu, structuralismul, devenind mai degrabă un mod de cunoaștere cu atribute de relaționare ale cercetării imaginarului și istoriei culturale. Acest mod de abordare a creațiilor literare ne ajută să identificăm aspectele fundamentale ale metafizicii răului în viața personajelor, marcate de diverse conflicte interioare. Deși putem crea impresia că abordarea noastră vizează o chestiune ce ține de ordinul eticii, totuși perspectiva noastră vizează expresia răului ca reprezentare a instanței ce înglobează din principiu problema răului și pe care noi o analizăm de pe o poziție scientistă (panteistă) și cu instrumente specifice cercetării imaginarului, pentru că în mod cert ne interesează reprezentări ale răului în literatură, nu convingeri despre acesta.

Scopul și obiectivele tezei constau în realizarea unei cercetări inter- și transdisciplinare a problematicii răului și reflectarea acestuia în imagini, motive și simboluri literare. Noutatea demersului nostru critic în cercetarea noastră doctorală „Expresia răului în literatura română (I. Creangă, M. Eliade, V. Vasilache, S. Baștovoi ș.a.)" rezidă în lărgirea perspectivelor și grilelor de interpretare a imaginii literar-arhetipale a maleficului. Datorită conceptelor și informațiilor furnizate de domenii precum teologia, filozofia, istoria, psihologia analitică și antropologia, ne vor permite să observăm evoluția perceperii imaginii răului și a personajului demonic de la dimensiunea sa mitică la cea artistică, în care vom analiza semnificațiile sale artistice de

profunzime și modul lor de corelare cu matricea culturală a imaginarului național. Realizarea scopului propus s-a axat pe următoarele obiective:

- Stabilirea reperelor de profunzime, filozofice, teologice, istorice și estetice ale imaginarului răului;
- Sistematizarea unor retorici de abordare a problemei răului atât în spațiul cultural universal, cât și în cel românesc;
- Examinarea unor aspecte conceptuale principale și cadrul metodologic în investigația tematologică abordată;
- Evaluarea celor mai importante contribuții în cercetarea mitologiei cosmogonice și analiza unor modele primare de manifestare și reprezentare a răului în miturile românești;
- Disocierea tipologiilor de expresie ale răului în producțiile literare analizate;
- Analiza unor corespondențe arhetipale ale răului și proiecția acestora, cât și a semnificațiilor spațiilor damnate din poveștile crengiene;
- Investigarea diverselor manifestări și percepții ludice ale răului în unele basme, povești și nuvele fantastice românești;
- Interpretarea aspectului malefic și a reflecțiilor sale literare în proza fantastică a lui Mircea Eliade;
- Realizarea unei hermeneutici literare a răului ideologic totalitar și a celui cu tentă de distopie globalistă postumană.

Noutatea științifică (problema științifică importantă soluționată în domeniul respectiv) constă în impunerea în spațiul autohton al științei literare a unei critici de profunzime a operei, care investighează arsenalul de semnificații mitico-culturale a imaginii răului dintr-o perspectivă transliterară și pluridisciplinară. Evitând abordarea unilaterală, reducționistă a textelor literare, investigația de față vine să analizeze aspectul tematic prin optica unei tratări multiaspectuale a unei problematici existențiale cheie, cu implicații teologice, metafizice, sociale, etice și artistice. Făcând recurs la investigarea expresiei răului, ce exprimă mai mult decât ne poate oferi critica textualistă, am putut identifica semnificații ample din matricea gândirii populare și a moștenirii arhetipale în cele mai reprezentative (în sensul că sunt relevante subiectului pus în discuție) creații literare. Pornind de la modalitățile de abordare a problematicii răului în mitologia cosmogonică românească, trecând prin interpretările formelor și devenirilor sale arhetipale, așa cum se prezintă acestea în opera crengiană, stăruind asupra percepțiilor artistice ale răului ca distorsiune a lumii și a valorilor umane, lucrarea realizează o cercetare monografică a

determinărilor, caracterului, semnificațiilor și mijloacelor de manifestare a răului în literatura română, inclusiv cea din Basarabia, a pregnanței acestei teme literare în imaginarul literar românesc și a interferenței ei cu alte tematici.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării constă în sistematizarea aspectelor conceptuale a ceea ce poate fi numit și reprezentat prin noțiunea de „rău". Rezultatele acestei cercetări pot servi drept un bun suport teoretico-aplicativ în valorificarea creațiilor literare sub alte criterii exegetice. Sunt propuse piste interpretative originale, în care operele literare pot fi comentate din perspectiva ludică, mitico-filozofică, sub aspect ideologic sau chiar din perspectiva lingvisticii mitologice. Teza scoate în evidență unele direcții importante de cercetare care, după părerea noastră, au adus unele clarificări esențiale a modului în care problema răului a impus unele coordonate de cercetare în filozofie, dar și în studii ale imaginarului. Interpretarea fenomenelor/imaginilor literare și a actului artistic sub aspect tematologic oferă o deschidere spre universalitate.

Aprobarea rezultatelor. Rezultatele cercetării doctorale au fost prezentate în cadrul a două emisiuni televizate (*Andrei Țurcanu în dialog cu Constantin Ivanov: Expresia răului în literatură* partea I în iulie 2020 și partea a II-a în august 2020), au fost prezentate comunicări în plen la conferințe naționale cu participare internațională (4 comunicări în plen la tematica problemei investigate). O mare parte dintre articole ce vizează tematica cercetării doctorale au fost publicate la diferite categorii, precum lingvistică, filozofie, spiritualitate/religie, antropologie culturală, lingvistică mitologică (etimologie), folclor, istorie și estetică literară, teorie literară ș.a. Rezultatele investigațiilor sunt reflectate în 15 articole publicate în reviste naționale recenzate, dintre care în reviste de categoria A un articol (indexat în SCOPUS), 5 articole în reviste naționale de categoria „B", 7 articole în reviste de categoria „C", 2 articole în alte reviste (Revista *Philologia*; *Revistă de știință sicioumană*; *Revista de Știință, Inovare, Cultură și Artă „Akademos"*; *Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, Revista de lingvistică, literatură și folclor*) și 7 publicații în materialele conferințelor naționale. De asemenea, două articole publicate în reviste internaționale (România) – unul publicat în *Studia Universitatis Babes-Bolyai*, Seria *Philologia* (Categoria A, revistă indexată în Web of Science) și al doilea în *Journl of Romanian Literary Studies* (indexat în baze de date internaționale), și 2 articole publicate în culegeri internaționale: *Identities in Globalisation. Intercultural Perspectives*, Târgu Mureș, România; *Jurnalul libertății de conștiință*, Les Arcs, Franța. Principalele teze ale investigațiilor noastre au fost prezentate la peste 30 de conferințe și colocvii internaționale și naționale: Institutul de Studii Multiculturale ALPHA din Târgul Mureș (2020); Institutul de Lingvistică și

Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca (2019); Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”(10 comunicări în 2016, 2017, 2018, 2019, 2020) Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău (2016); Universitatea de Stat din Comrat (2016); Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir” din Chișinău (4 comunicări în 2017, 2017, 2019, 2020); Universitatea Liberă Internațională din Moldova (2019); Universitatea de Stat din Moldova (2019); Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul (2 comunicări în 2018 și 2019); Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți (2 comunicări în 2017 și 2018) ș.a.

METODOLOGIA CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE

Cercetarea de față pornește de la premisa că opera literară poate fi analizată și din perspectiva unor reprezentări ale răului alimentate din anumite credințe populare, mituri, legende, basme, experiențe oculte sau convingeri religioase, care în mod cert denotă o anumită atitudine față de o instanță sau de o manifestare a răului. În acest caz, cuvântul / (conceptul) „expresie” este folosit în cercetarea noastră ca termen ce poate lua diferite atribute de numire și determinare a conceptelor de „reprezentare”, „manifestare”, „simbolizare”, „semnificare”, precum și conotațiile unor imagini primordiale, imagini tipice, figuri mitice, structuri fundamentale ale problematicului, *pattern-uri religioase*, moduri ale posibilului și desigur profunzimi filozofice.

Demersul nostru metodologic vizează în principiu o abordare arhetipală a imaginilor și a reprezentării problemei răului în imaginarul literar. Fapt care am constatat că arhetipologia deține un instrumentar de cercetare ce ne permite o analiză multiaspectuală (comparatistă) a profunzimilor unor imagini literare. Este o modalitate ce ne permite sondarea în abisalitatea operei literare și elucidarea întregului spectru de semnificații. În procesul cercetării noastre au stat la bază următoarele metode de cercetare: *metoda comparatistă, studiul interdisciplinar, hermeneutica simbolurilor și a miturilor, arhetipologia, exegeza literară, analiza și problematizarea filozofică*.

Temelia teoretico-științifică a tezei cuprinde următoarele direcții de bază:

- Dierecția filozofică: Luigi Pareyson (*Ontologia libertății. Răul și suferința*), Nikolai Berdiaiev (*Dialectica existențială a divinului și umanului; Încercare de metafizică eshatologică (Act creator și obiectivare); Sensul istoriei; Spirit și libertate. Încercare de filozofie creștină* ș.a.), Paul Ricoeur (*Răul. O sfidare a filozofiei și a teologiei*), Rudolf Steiner (*Filosofia libertății*), C.G. Jung (*În lumea arhetipurilor; Despre fenomenul spiritului în artă și știință* ș.a.), Lucian Blaga

(*Trilogia cunoașterii* ș.a.), Constantin Noica (*Cuvînt împreună despre rostirea românească*), Ștefan Afloroaei (*Lumea ca reprezentare a celuilalt; Ipostaze ale rațiunii negative. Scenarii istorico-simbolice*), Gheorghe Vlăduțescu (*Filosofia legendelor cosmogonice românești*), Adrian Șuștea (*Sphaera Mundi. Paradigma filosofică a cosmogoniei poporane românești*) ș.a.

- Istorii ale diavolului/mentalităților: Daniel Defoe (*The history of the Devil*), Robert Munchembled (*O istorie a diavolului*), Gerald Messadie (*Istoria generală a diavolului*), Paul Carus (*Istoria diavolului*), Denis de Rougemont, Georges Minois (*Originile răului. O istorie a păcatului strămoșesc* ș.a.), Rene Girard (*Prăbușirea satanei*) ș.a.
- Studii semiotice și teorii ale imaginarului: Gilbert Durand (*Structurile antropologice ale imaginarului. Introducere în arhetipologia generală; Arte și Arhetipuri; Figuri mitice și chipuri ale operei*), Eugen Coșeriu (*Omul și limbajul său: studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală* ș.a.), Umberto Eco (*O istorie a semioticii*), Northrop Frye (*Anatomia criticii*) Corin Braga (*10 studii de arhetipologie; De la arhetip la anarhetip*) ș.a.
- Cercetări mitologice: Mircea Eliade (*Aspecte ale mitului; De la Zalmoxis la Genghis-Han; Mituri, vise și mistere* ș.a.), Romulus Vulcănescu (*Mitologie română*), Tudor Pamfile (*Mitologia poporului român*), Elena Niculiță-Voronca (*Datinile și credințele poporului român*), Ion Otescu (*Credințele țăranului roman despre cer și stele*), Nicolae Cartojan (*Cărțile populare în literatura românească*), Ovidiu Papadima (*O viziune românească a lumii. Studiu de folclor*) ș.a.
- Cercetări literare: Georges Bataille (*Literatura și răul*), Moses Gaster (*Literatura populară română*), George Călinescu (*Istoria literaturii române: De la origini până în prezent*), Vasile Lovinescu (*Creangă și Creanga de aur; Interpretarea ezoterică a unor basme și balade populare românești*), Eugen Simion (*Ion Creangă. Cruzimile unui umorist jovial*), Mircea Păduraru (*Reprezentarea diavolului în imaginarul literar românesc*), Simona Maria Drelciuc (*Imaginea nefratelui în literatură*) ș.a.
- Dicționare: Jean Chevalier (*Dicționar de simboluri*), Victor Kernbach (*Dicționar de mitologie generală*), Ivan Evseev (*Dicţionar de magie, demonologie şi mitologie românească*), Lazăr Șăineanu (*Dicționar universal al limbii române*), August Scriban (*Dicționarul limbii românești*), Romulus Antonescu (*Dicționar de*

simboluri și credințe tradiționale românești), Ene și Ecaterina Braniște (*Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*), Mihai Coman (*Bestiarul mitologic românesc*) *Dicționarul biblic, Dicționar de proverbe și zicători românești* ș.a.

SINTEZA CAPITOLELOR

Teza de doctorat cuprinde: adnotare, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie și anexe (dintre care o anexă conține desfășurarea unui paragraf ce nu a putut fi inclus în corpusul de bază al tezei). În **Introducere** este argumentată actualitatea temei; sunt stabilite scopul și obiectivele cercetării, noutatea științifică (problema științifică importantă soluționată în domeniul respectiv), Suportul metodologic și teoretico-științific, importanța teoretică și aplicativă a lucrării, aprobarea rezultatelor și sumarul compartimentelor tezei.

1. PREMISE ALE UNEI CERCETĂRI TEMATOLOGICE: RĂUL

În **Capitolul 1** au fost identificate substraturile problemei răului și modul în care aceasta a fost abordată în filozofie, teologie, antropologie, psihologie și desigur cum această problematică a fost dezbătută în studii ce au avut ca obiect de cercetare creația literară. Am punctat unele aspecte conceptuale și metodologice ce țin de cercetarea problemei răului reflectat în creații literare, precum și o posibilă teologizare a acestuia. De asemenea, am putut constata că entitatea răului este reprezentată în mitologia cosmogonică românească cu diverse numiri precum Nefârtatul, dracul, Antihârț, ghiavolul ș.a. După unele mituri, acest personaj a jucat un rol esențial în tot procesul de creație, dar și în desfășurarea proceselor de construire a civilizației umane. Astfel, potrivit miturilor cosmogonice românești, răul este un principiu fără de care nu poate fi posibilă „Lumea" în tot ansamblul ei, pentru că tot ceea ce există în „Univers" poartă în sine și niște accente drăcești. Modul în care universul este constituit în viziunea mitică denotă într-o anumită măsură atitudinea omului arhaic față de principiul răului. Această atitudine este mai degrabă una zeflemitoare, timp în care omul își poate permite unele excese, cum ar fi luarea în derâdere.

În mod special paragraful 1.1. intitulat *Din istoricul abordării problemei răului* a scos în evidență principalele teze sau accepții filozofice ale problemei răului. Astfel că, indiferent de conjunctura istorică sau culturală; conjunctura curentelor filozofice, a unor sisteme religioase, principii de cercetare ale problematicii răului – retorica abordării comportă aceleași preocupări. În funcție de caracterul lucrării, fie tratat de istorie, hermeneutică a sistemelor religioase sau a miturilor, reflecții filozofice, cercetare antropologică sau literară, crește sau scade gradul de

obiectivitate. Respectiv se poate schimba rezonanța conotațiilor conceptuale și a reprezentărilor de expresie ale răului. Așa că relația de continuitate și sincronicitate în ceea ce privește problematizarea răului este, dimpreună cu interpretările posibile, un subiect vulnerabile în fața unei numiri sau deslușiri categorice ale conceptului de rău.

Pentru construirea unei viziuni clare, dar și pentru identificarea unor reflecții .strategice expuse în clarificarea conceptului de rău, în subcapitolul 1.2, *Retorica abordării problemei răului în spațiul cultural românesc*, am conturat aspectul ideatic a ceea ce presupune interesul față de aducerea în discuție sau chiar cercetarea răului, demonicului și a celorlalte nuanțe ce rezonează cu tematica în cauză. Or, ceea ce ar trebui să preceadă o hermeneutică asupra unor texte literare cu stabilirea unei sarcini interpretative precise, precum e cazul nostru, a trebuit mai întâi de toate clarificarea valențelor de semnificare și apoi identificarea reminiscențelor simbolice a unor imagini magistrale expuse în opere literare. Înainte de a căuta ceva (precum e cazul nostru – tematica răului), mai presus decât să știm ce anume căutăm, mai degrabă e să înțelegem ceea ce presupune de fapt ceea ce căutăm, adică ceea ce-l caracterizează sau îl definește (îl exprimă). Astfel că subiectul dat ne interesează și din perspectiva celorlalte domenii decât cel al cercetării literare, care ar trebui să fie o opțiune strategică, de la particularitățile expuse în mod general la cele specificate în nuanțe și accente individualizatoare (după principiul *diavolul se ascunde în detalii*). Cu riscul de a crea impresia unei simple documentări, am trecut totuși în revistă, *expressis verbis*, principalele reflecții și scrieri despre întreaga colecție semantică a chestiunii răului. Chiar dacă spațiul nu ne permite, nu am putut să ignorăm cele mai importante judecăți ce constituie peisajul problemei noastre.

În paragraful 1.3, *Aspecte conceptuale și metodologice în cercetarea problemei răului în literatură* am stabilit demersul nostru metodologic și care vizează în principiu o abordare arhetipală a reprezentării răului în imaginarul literar. Ceea ce ne determină să remarcăm că arhetipologia este o direcție de cercetare ce ne permite o analiză comparatistă a profunzimilor unor imagini literare și ne oferă posibilitatea sondării în profunzime a operei literare pentru elucidarea unui spectru larg de semnificații. Cu aceste afirmații am scos în evidență principiile fundamentale pentru abordarea în profunzime a unor povești din creația lui Ion Creangă, în care se valorifică imaginarul mitologic popular. Tot în siajul perspectivei arhetipale am putut constata că răul pe care noi îl analizăm în creații literare poate fi perceput sub grila ludicului, a misteriosului și a expresiei ideologice sau politice. Iar prin stabilirea unor tipologii ale expresiei răului ar putea fi posibilă și o clasificare a autorilor la care ne vom referi în cercetarea noastră.

Paragraful 1.3, *Viziunea răului în mitologia cosmogonică românească: reprezentări și interpretări*, expus pe larg în anexa nr.1, analizează unele reflecții exegetice asupra reprezentării răului în mitologia cosmogonică românească. Fapt care am remarcat că principiul răului, antropomorfizat în cosmogonia populară românească în personaje precum Nefârtatul, dracul, Antihârț, diavolul ș.a., joacă un rol esențial în tot procesul de creație, dar și în desfășurarea proceselor de construire a civilizației umane. În legendele și miturile românești despre începutul lumii, am putut identifica reflecții mitice arhaice, unde sunt expuse niște „modele exemplare" de cum ar trebui să fie și chiar perceput întregul univers. Iar modul în care acest univers este constituit în viziunea mitică indică și atitudinea omului arhaic față de principiul răului.

2. EXPRESIA RĂULUI ÎN OPERA LUI ION CREANGĂ

În **Capitolul 2** sunt analizate câteva povești crengiene din perspectiva arhetipală, în care răul poate fi reprezentat întocmai după expresia celui întâlnit și în miturile cosmogonice. Au fost identificate într-un preambul la capitolul 2 unele numiri ale răului, din opera povestitorului humulești, și am stabilit substratul mitologic ce constituie într-o oarecare măsură o semnificație sau alta a supranumelor date diavolului, precum Aghiuță, Sărsăilă, Drac împeliță, Cornoratul, Scaraoțchi ș.a., dezvoltat pe larg în anexa nr. 2. În acest sens, am dezvăluit aspecte inedite ale operei crengiene și am încercat să analizăm unele povești crengiene dintr-o perspectivă arhetipală a ceea ce poate fi și reprezenta la nivel imaginar răul. Astfel, poveștile *Dănilă Prepeleac*, *Ivan Turbincă* și *Povestea lui Stan Pățitul* au putut fi interpretate după principiul contemplării în abisalitatea și profunzimea semnificațiilor ce ne poate oferi o lectură detașată de rigorile structuralismului, fiind constatate o multitudine de conexiuni cu mentalitatea folclorului, cu miturile străvechi, cu felul de a înțelege și a interpreta lumea de către omul arhaic. S-a încercat, de asemenea, stabilirea unor delimitări între imaginea tradițională a diavolului, ca reprezentare a răului absolut într-o ecuație maniheică a lumii și imaginea „umanizată" printr-un comic de situații alternând între fantastic și burlesc al diavolului pe care a reușit să-l ilustreze Ion Creangă.

În paragraful 2.1, *Expresia arhetipală a răului*, sunt analizate din perspectiva arhetipologiei câteva povești crengiene, precum povestea *Dănilă Prepeleac, Ivan Turbincă* și *Povestea lui Stan Pățitul*. În acest sens, am constatat că atitudinea și lupta personajelor crengiene împotriva forțelor malefice este generată, în mod special, de o pornire arhetipală a lui *homo religiosus*, care survine să neutralizeze acțiunile răului primar. Punând alături personajul crengian ce are funcția de reconciliere și anihilare a răului cu modelul arhetipal al celui de al

doilea Adam, am identificat un model de interpretare a poveștilor lui Ion Creangă (*Dănilă Prepeleac*, *Ivan Turbincă* și *Povestea lui Stan Pățitul*). Astfel că personajele și situațiile actualizate în poveștile respective sunt expresii arhetipale ale răului din arealul folcloric sau mitologic românesc. Am putut stabili și unele semnificații profunde care se alimentează dintr-un „bazin" imaginar universal și care reflectă de fapt niște aspirații ale omului din toate timpurile. Unele reprezentări ale personajelor demonice sau a expresiilor răului din imaginarul folcloric românesc, recurente și în poveștile crengiene, sunt tratate cu umor de către povestitorul humulești**e**an. Evenimentele și faptele neverosimile, la fel ca și necuratul, demonicul, satanicul, nu stârnesc spaimă și repulsie, ci doar mirare din partea personajelor crengiene, atribuindu-i astfel o alură ludică diavolului. Prin urmare, angajați într-o confruntare directă cu forțele primordiale ale răului, protagoniștii participă totodată la propria modelare a ființei, devenind din nehotărâți, gură-cască, lenoși mai întreprinzători, mai ageri, foarte hotărâți să salveze lumea de creaturile nenorocite și de forțele întunericului. În felul acesta, personaje precum Dănilă Prepeleac, Stan Pățitul și Ivan Turbincă, după întâlnirile cu forțele răului, descoperă un sens al existenței.

Paragraful 2.2, *Spațiul damnat și semnificația lui*, analizează din perspectiva reprezentărilor arhetipale spațiile stranii (ocolite de către om) din basmele crengiene. Fapt care am constatat că aceste spații părăsite nu mai au conotația originară de loc blestemat sau osândit, ci trec dincolo de snoava populară și obțin noi valențe semantice, anume legătura cu arhetipurile primordiale și reflecția acestora în poveștile crengiene. În acest sens, elucidarea stărilor psihologice ale personajelor și identificarea motivelor au contribuit la întrevederea altor perspective de abordare a expresiei răului în creația crengiană. Astfel, am putut constata că spațiile retrase, așa-zise damnate, provoacă sentimente de înfiorare doar atât timp, cât nu sunt explorate/ deranjate de personajele crengiene, niște intruși care le perturbă ordinea și îi văd pe diavoli drept niște entități de care omul poate râde, îl poate lua în zeflemea, îl pooate umili și exploata la treburi gospodărești.

3. Răul ca distorsiune a lumii și reprezentările sale artistice

În **Capitolul 3** au fost identificate câteva clasificări ale expresiei răului după tipul de reprezentare în imaginarul literar românesc. În acest sens, după tipul de rău reprezentat s-a constatat că în unele basme, povești sau nuvele fantastice de cele mai multe ori persistă un rău de care omul poate face haz pe seama lui, numindu-l un rău cu expresii ludice, întâlnit, bunăoară, la autori precum Ion Luca Caragiale, Costache Negruzzi, Ion Agârbiceanu, Gala Galaction, Petre

Ispirescu, George Topârceanu s.a. Alt tip de reprezentare a răului este perceput în sens transcendental sau misterios, dar care se manifestă într-o irumpere a maleficului prin intermediul unor personaje nefaste, mefistofelice. Or, acest tip de rău este legat de cele mai multe ori de nişte experienţe aproape oculte, prin care ontologicul este provocat sau zgândărit spre a se manifesta cu orice preţ, precum se poate observa în nuvela *Sărmanul Dionis* a lui Mihai Eminescu sau în unele romane fantastice ale lui Eliade. Ultimul tip de reprezentare a răului este cel ce poate fi provocat de unele legi şi constrângeri politice impuse personajelor şi pe care l-am numit *rău ideologic*. Or, acest tip de rău este existenţial cu implicaţii etice şi se manifestă de cele mai multe ori prin atrocităţi împotriva demnităţii umane comise de regimuri totalitare, ilustrat foarte bine de autori ca Antonie Plămădeală, Ioan Petru Culianu (într-o anumită măsură), Vasile Vasilache, Aureliu Busuioc, Vladimir Beşleagă, Savatie Baştovoi ş.a.

Prin urmare, în paragraful 3.1, intitulat *Expresia ludică a răului în basme, poveşti şi nuvele fantastice româneşti,* am putut observa că prin reprezentarea răului în expresii ludice poate fi posibilă o diminuare a imaginii demonice ce a ţinut în spaime firea omenească de-a lungul istoriei. Tratarea ironică a răului în basmele, legendele şi naraţiunile fantastice exprimă năzuinţa omului de a se opune forţei ce-l depăşeşte şi de care îi este frică. A face glume pe seama unor reprezentări malefice denotă în primul rând o recunoaştere a unei puteri inflexibile imposibil de anihilat altfel decât prin luarea în derâdere. Această atitudine de a râde, de a face haz de ceva ce ne depăşeşte şi ne înspăimântă reprezintă o stare prin care omul îşi poate imagina că ar ţine situaţia sub control. Pentru a prinde curaj în faţa a ceea ce produce teama, adică teama faţă de realitatea indefinită a răului, imaginaţia populară recurge la elemente burleşti. Astfel, percepţia ironică sau umoristică a răului se înscrie în măsura de autoapărare în faţa acestuia.

În paragraful 3.2, *Percepţia transcendentală/misterioasă a răului şi reflecţia sa literară*, a fost analizat modul de reprezentare a răului în nuvela fantastică *Sărmanul Dionis* de Mihai Eminescu şi în romanele fantastice ale lui Mircea Eliade: *Domnişoara Christina*, *Şarpele* şi *Isabel şi apele diavolului*. În acest caz, răul este reprezentat într-o ipostază a misteriosului recurent într-o imagine a celuilalt, a străinului venit dintr-o altă dimensiune. Misterul ţine de expresia celuilalt prin însuşi modul lui de a fi, iar ceea ce defineşte alteritatea ajunge să fie înţeles printr-un proces de cunoaştere şi de pătrundere a lucrurilor şi fenomenelor ce trec dincolo de sferele existenţiale, adică spre o sferă a fenomenalului şi a cuprinsului transcendental al fiinţei totale – Dumnezeu ca posibilitate atât a binelui, cât şi a răului. Pentru că doar în sens metafizic, diavolul poate fi perceput ca o expresie de alteritate a lui Dumnezeu, pe când în plan existenţial diavolul se manifestă ca un accident nefericit.

Investigarea modalității de percepție a răului în expresie misterioasă sau transcendentală în creații literare ne-a permis interpretarea inedită a unor simboluri și imagini artistice. Realizând o exegeză atât a personajelor literare, cât și a subînțelesurilor filozofice ce țin de problema răului, am putut identifica diferitele modalități de percepție a diavolului în imaginarul literar românesc și nu numai. Figura diavolului rămâne a fi în plan imaginar cea care fascinează, datorită încărcăturii sale mitice, dar și cea care poate zdruncina integritatea psihică a personajelor. Constituindu-se ca o emanație a supranaturalului superstițios, imaginea diavolului investigată în acest paragraf stă sub semnul fantasticului misterios și al transgresiunilor metafizice. Percepția răului în expresie misterioasă sau transcendentală și reflecția sa în creații literare denotă în mare parte un substrat de semnificații din arealul mistic și folcloric românesc. Astfel, prozele fantastice precum *Sărmanul Dionis*, *Domnișoara Christina* *Șarpele* și *Isabel și apele diavolului* au fost puse într-un cadru interpretativ diferit, scoțându-se în evidență profunzimea unor simboluri și imagini artistice, care fac într-adevăr ca aceste opere să aibă o deschidere spre universalitate.

După cum am mai spus, răul pe care l-am numit misterios sau transcendental este reflectat cel mai bine în creații literare de factură fantastică. Această percepție a fost valorificată din plin în producții literare din perspectiva unei entități ce poate fi reprezentată doar ca pe un element ce ține de dimensiunea supranaturală, nu a neverosimilului, ci a nefirescului paranormal, a inadmisibilului, a misticului-magic. Intruziunea situațiilor nefirești în cadrul obișnuit al cotidianului stârnește un conflict de percepție în dimensiunea obiectivă a realului, lucru pe care l-am putut identifica în proza lui Mircea Eliade.

Paragraful 3.3, *Expresia ideologică a răului: hybris-ul dezumanizării și distopii ale postumanului*, analizează cadru problematic al scrierilor ce reflectă condiția umană dintr-o societate totalitară și scoate în evidență drama omului silit să-și nege propria identitate. Personajul, ca entitate a expresiei umane din societățile ideale, utopice, probează în plan imaginar un posibil scenariu de construire forțată a unei lumi perfecte. În cadrul acestei lumi perfecte se poate observa cum, spre a putea supraviețui, personajul se lipsește (este lipsit) de cea mai nobilă condiție a sa, libertatea, care ține în primul rând de conștiință și apoi de exprimare. Suprimarea acestor libertăți simbolizează un atentat asupra *liberului arbitru*, adică a imaginii lui Dumnezeu în om.

Răul de tip ideologic este reflectat în unele creații literare surprinzând drama dezumanizării din societățile totalitare drept un factor din afara firescului existențial, care se manifestă datorită unor legi sau condiții politice menită să suprime libertatea individului.

CONCLUZII GENERALE ŞI RECOMANDĂRI

În urma cercetării întreprinse asupra tematicii răului reflectat în literatura română sub aspectul unor reprezentări imaginare, am putut constata că anumite imagini sau simboluri regăsite în diferite circumstanțe artistice ne pot dezvălui dimensiuni analitice integratoare ale semnificațiilor de ordin mitologic, filozofic, religios, de profunzimi psihologice şi chiar ale unor structuri antropologice. Abordată din perspectiva arhetipologiei, opera literară îşi poate „deschide" o gamă largă de semnificații ale unor modele primare de comportament şi de viziune asupra problemelor existențiale sau de reflecții metafizice, timp în care pot fi înțelese paradigmele comportamentale precum şi „istoria condiției umane" (expresia lui Eliade). Astfel că, datorită unui „filtru interpretativ" (expresia lui Culianu) care să țină cont şi de datele furnizate de istoria mentalităților sau manifestările religioase, putem constata că imaginarul literar este cel ce potențează reprezentarea răului sub diferite percepții ale expresiei umane. Prin realizarea acestui studiu în siajul cercetării inter- şi transdisciplinare care să abordeze problematica răului din imaginarul literar românesc, ne-a permis să identificăm reprezentările definitorii, imaginile, motivele şi semnificațiile artistice ale răului, precum şi modul de corelare a tematicii analizate cu matricea identitară a imaginarului cultural (național), fapt care a permis formularea următoarelor concluzii:

1. Datorită stabilirii reperelor filozofice, teologice, istorice şi estetice au putut fi reliefate mai multe semnificații noi ale tematicii răului. Astfel că abordarea problemei răului în raport cu semnificațiile care îl implică, explică necesitatea utilizării noțiunii de *expresie a răului*, pentru că ea denotă, în mod implicit, dimensiunea filozofică cât şi cea arhetipală a tot ceea ce numim şi reprezentăm la nivel imaginar prin conceptul de rău. Prin urmare, este justificată nevoia unei hermeneutici a imaginilor literare, a personajelor şi a unor experiențe ce descriu modele sau tipare universale. Iar prin analiza expresiilor arhetipale pot fi înțelese semnificațiile profunde ale conceptului de rău în operele literare abordate în corpusul acestei teze.

2. Sistematizând unele direcții de cercetare, am putut realiza o panoplie a principalelor accepții ale expresiei răului. În consecința acestui fapt, am identificat anumite contribuții ce au determinat lărgirea cadrului interpretativ, precum şi stabirea unor accepții specifice ale tematicii răului. Astfel că studiile filozofice, antropologice, psihologice, tratate şi istorii ale diavolului consultate ne-au permis să venim cu unele aprecieri ale principalelor contribuții asupra

problemei în discuție, realizate în spațiul cultural românesc și în cel universal. Prin urmare, am sistematizat unele reflecții strategice expuse atât pentru clarificarea conceptului de rău, cât și a conturării unui spectru ideatic al motivelor demonice și ale altor nuanțe ce rezonează cu tematica cercetări noastre.

3. Prin examinarea unor aspecte conceptuale principale precum și expunerea demersului nostru metodologic am putut determina că cea mai potrivită perspectivă de analiză într-o investigație tematologică poate fi un demers comparatist oferit de arhetipologie. Atunci când în epicentrul demersului nostru de cercetare plasăm interpretarea și actul hermeneutic ca emblemă a problemei, arhetipologia ar fi una din modalitățile care ne va permite să descoperim semnificații profunde într-o operă supusă unei astfel de analize. Este, mai întâi de toate, o modalitate de analiză multiaspectuală și pluridisciplinară a unor tipologii structurale ale imaginarului uman. Altfel spus, modul de analiză din perspectiva arhetipologiei constă într-o filozofie a imaginilor arhetipale sau a reprezentărilor arhetipale din arsenalul imaginarului uman, fapt ce ne determină să trecem dincolo de imagine, unde vom putea descoperi sensuri latente și profunzimi ale operei literare.

4. Evaluând cele mai importante contribuții în cercetarea mitologiei cosmogonice, expuse pe larg în anexa nr.1, am analizat unele modele primare de manifestare și de reprezentare ale răului. Prin urmare, am remarcat că mitologia cosmogonică românească este destul de bogată în narațiuni și legende populare, în care forța opusă lui Dumnezeu, forța răului, devine implicată în actul creației cosmogonice. Răul este așadar un principiu fără de care nu poate fi posibilă Lumea (cu sensul de univers) în tot ansamblul ei, devenind un actant indispensabil atât de binele ontologic (Fârtatul), cât și de cel existențial (lumea posibilului). Tot ceea ce este, poartă în sine și niște accente drăcești. Ceea ce înseamnă că răul presupune și o completare a binelui. Or, binele are nevoie de acest rău pentru a-și putea face simțită prezența, după bine-cunoscutul principiu – acolo unde este răul, binele se înmulțește și mai tare. În aceste legende despre începutul lumii, am putut identifica reflecții mitice arhaice, unde sunt expuse niște „modele exemplare” (expresia lui Eliade) de cum ar trebui să fie și chiar perceput întregul univers. Iar modul în care acest univers este constituit în viziunea mitică, indică și atitudinea omului arhaic față de principiul răului.

5. În funcție de contextul istoric sau cultural, de specificul curentelor filozofice, de caracterul sistemelor religioase și de credințele populare, putem distinge un anumit grad de reprezentare în imaginarul colectiv a ceea ce numim a fi *răul* cu atribute malefice, dimpreună cu expresiile și construcțiile mentale ce reflectă stări sau atitudini față de ceea ce ne depășește și ne

înspăimântă. Prin urmare, constatăm trei tipuri de expresii ale răului. *Expresia ludică* cuprinde doar o anumită atitudine față de o imagine care înspăimântă (imaginea terifiantă a răului, a demonicului), dar și față de manifestările comice/ironice ale acestei imagini. O atitudine de ridiculizare a diavolului, dar și de minimalizare a puterilor supranaturale care i-au fost atribuite de tradiția creștină, este mai degrabă o camuflare a fricii omului față de o posibilă confruntare cu răul. Celălalt mod de reprezentare a răului în imaginarul literar ține întâi de toate de un tip de reprezentare fantastică, pe care noi am numit-o percepția transcendentală sau misterioasă a răului, respectiv *expresia transcendentală / misterioasă*. Această formulă artistică a răului se referă nemijlocit la dimensiunea misterioasă și se înscrie prin urmare într-o percepție ce depășește experiența din domeniul lumii fizice. Această percepție a fost valorificată din plin în producții literare din perspectiva unei entități ce poate fi reprezentată doar ca un element ce ține de dimensiunea supranaturală, nu a neverosimilului, ci a nefirescului paranormal, a inadmisibilului, a misticului magic. O altă expresie, *expresia ideologică a răului*, ia naștere în urma unui proiect politic, de regulă utopic, impus cu forța și prin manipularea conștiințelor, adică prin inventarea și afirmarea unei ideologii. Nu mai este un rău de care se poate râde sau de un rău de factură metafizică, ci este un rău care ia naștere prin aplicarea unor decizii politice cu menirea să instrumenteze viața umană ancorată într-o anumită realitate. Odată ce aceste decizii devin obligatorii pentru majoritatea indivizilor umani, atunci ia naștere o anumită orânduire socială cunoscută a fi drept un regim de conducere.

6. Arhetipurile care desemnează fenomenele ce țin de sentimentul de sacralitate al omului, contrapuse cu imaginarul spiritelor demonice din poveștile lui Ion Creangă, reprezintă imaginea primordială a proiecției în care „omul” (ca entidate a imaginarului) își poate exprima posibilitatea de „îmblânzire” și anihilare a răului primar. Confruntarea directă a personajelor crengiene cu trimișii lui Scaraoțchi reprezintă reacția arhetipală a lui *homo religiosus,* cel ce are misiunea de a neutraliza acțiunile acestui rău. Imaginarul demonic care ar fi trebuit să inspire spaima și groaza în poveștile crengiene este tratat cu umor. Prin urmare, devine un instrument de cunoaștere și de punere în valoare a unor arhetipuri fixate în imaginarul colectiv, precum este imaginea unui diavol ajuns obiectul ironizării. Așadar, hermeneutica imaginilor arhetipale ne-a oferit un model de interpretare deosebit a poveștilor lui Ion Creangă. Astfel, în povestea *Dănilă Prepeleac, Ivan Turbincă* și *Povestea lui Stan Pățitul,* surprindem la nivel de reprezentare cum religiozitatea personajelor poate deveni un instrument prin care răul este învins. Pe lângă un model de manifestare a sacrului, am putut identifica unele semnificații ale spațiilor damnate, precum și rolul acestora in poveștile crengiane, care de cele mai multe ori au tangențe cu

credințele și superstițiile populare. Odată impregnate în memoria colectivă, aceste superstiții alimentează imaginarul popular românesc. Fapt ce permite perpetuarea unor silogisme populare care iau aspectul unor snoave. Astfel, elucidarea stărilor psihologice ale personajelor și identificarea motivelor ce au permis pătrunderea în spațiile înfiorătoare ne-au deschis alte perspective de abordare a expresiei răului în creația povestitorului humuleștean.

7. Am investigat în unele basme, povești și nuvele fantastice din literatura română modul ludic de percepție a forțelor răului. Acestea se manifestă prin ironii față de diavol și hohote copioase de râs în adresa lui, ce exprimă, în fond, o victorie a omului asupra fricilor și pasiunilor sale dezlănțuite într-un mod necontrolat. Până și unele supranumiri sau porecle ale personajului demonic sunt expresii ale ironiei și ale persiflării. Această manieră populară de înfățișare a răului a fost valorificată din plin de către Costache Negruzzi, I.L. Caragiale, Ion Agârbiceanu, George Topârceanu ș.a.. Închipuirea răului prin atribute puternic umanizate (antropomorfizate), precum sunt dracii hămesiți de foame, chirciți și tremurând de frig, neputincioși în fața vicleniei omului și, mai ales, în fața vicleniei femeii, care întrece cu mult puterea supranaturală a acestora, constituie suma unei demitologizări a caracteristicilor ce s-au conturat de-a lungul veacurilor sub influența spaimelor subliminale ale omului și ale religiosului.

8. Încărcătură simbolică a lumii din sfera altor dimensiuni, a necuprinsului și a nevăzutului din narațiunile primordiale, mituri și creații folclorice poate fi remarcată cu prisosință și în unele producții literare de sorginte fantastic precum e nuvela *Sărmanul Dionis* de Mihai Eminescu sau romanele fantastice ale lui Mircea Eliade: *Domnișoara Christina*, *Șarpele* și *Isabel și apele diavolului*. În acest context, nu putem vorbi de „rău” în calitate de *natură* în percepția imaginarului literar, ci doar ca pe o *expresie* (a-l gândi) reflectată în construcții ficționale, fără a-și lua vreun angajament de afirmare sau infirmare a existenței răului. Singurul angajament rămâne a fi doar cel ce poate produce desfătare, adică cu funții artistice, oferindu-i astfel o alternativă a înțelegerii misterelor ce-i contrariază capacitatea de cunoaștere, prin care să-i permită depășirea condiției existențiale și accederea la ordinea celor transcendentale.

9. Unii autorii de ficțiuni literare au reușit să reprezinte și să analizeze catastrofele ontologice dintr-un proiect idealist (utopic). În urma exegezei întreprinse asupra acestor producții literare, am constat că răul ia naștere prin aplicarea unor decizii politice cu menirea să instrumenteze viața umană ancorată într-o anumită realitate. Odată ce aceste decizii devin obligatorii pentru majoritatea indivizilor umani, atunci se instaurează o anumită orânduire socială cunoscută a fi drept un regim de conducere totalitar (de reprimare a libertăților). Prin urmare, un regim ce impune modelul unei realități sociale în numele unui bine impus, dar și un

anumit mod de raportare la aceasta, determină creare tuturor premiselor de instaurare a răului de factură ideologică (răul politic).

Recomandări: Teza de doctorat „Expresia răului în literatura română" vine să propună o grilă mitico-arhetipală de lectură și analiză a creațiilor literare, care să țină cont și de perspectiva matricei filozofice specifice contextului cultural și a structurilor imaginare. Prin urmare, recomandăm ca în procesul exegetic ce vizează creațiile literare să fie adoptat, pe lângă instrumentele metodologiei structuraliste, și un demers de analiză mai larg a imaginilor artistice, a simbolurilor și a motivelor literare, ce ar permite înțelegerea structurilor psihice ale personajelor, care, în mare parte, sunt reprezentarea unei culturi dimpreună cu traumele și tensiunile sociale, ce ar putea fi în fond expresia unor viziuni integratoare din substratul mitic și arhetipal. Interpretarea imaginilor literare și a actului artistic sub aspect tematologic oferă o deschidere spre universalitate, trecând dincolo de ceea ce ne poate oferi perspectiva criticii textualiste. Astfel că o critică a profunzimilor își poate găsi aplicabilitate și în contextul structuralist înrădăcinat în cultura postmodernă ce persistă în societatea actuală.

BIBLIOGRAFIE (selectivă)

1. AFLOROAEI, Ștefan. *Lumea ca reprezentare a celuilalt*. Iași: Institutul European, 1994, 228 p. ISBN 193-9148-49-2 .
2. AFLOROAIEI, Lucia. *Mitul Cosmogonic. Variante românești și interpretări actuale*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, 2009, 314 p., ISBN 978-973-703-494-6.
3. BATAILLE, Georges. *Literatura și răul*. Traducere din franceză de Vasile Savin și Laura Teodor. București: Editura RAO Internațional Publishing Company, 2008, 219 p., ISBN 978-973-103-748-6.
4. BÂRLOGEANU, Lavinia. *Diavolul în viziuni, povești și vise*. București: Editura Nemira, 2014, 349 p., ISBN 978-606-579-805-2.
5. BERDIAEV, Nikolai. *Dialectica existențială a divinului și umanului*. Traducere de Stelian Lăcătuș și postfață de Gheorghe Vlăduțescu. București: Editura Paideia, 2010, 222 p., ISBN 978-973-596-652-2.
6. BLAGA, Lucian. *Trilogia cunoașterii*. București: Editura Humanitas, 2013, 649 p., ISBN 978-973-50-3575-4.

7. BRAGA, Corin. *10 studii de arhetipologie*. Cluj-Napoca, 2007, ed. a II-a, p. 2-22, 257 p., ISBN 978-973-35-2258-4.
8. BRAGA, Corin. *De la arhetip la anarhetip*. Iași: Editura Polirom, 2006, 287 p., ISBN 973-46-0181-4.
9. CARUS, Paul. *Istoria diavolului: ideea de rău începând cu zorii omenirii și până în prezent*. Traducere de Iustina Cojocaru. București: Editura Herald, 2015, 398 p., ISBN 978-973-111-505-4.
10. CĂLINESCU, George. *Istoria literaturii române: De la origini până în prezent*. Text stabilit de Al. Piru. Ediție nouă, revăzută de autor. Craiova: Editura Vlad & Vlad, 1993, 1058 p. ISBN 973-95572-2-8.
11. DRELCIUC, Simona Maria. *Imaginea nefratelui în literatură*. Prefață de Antoaneta Olteanu. Iași: Editura Lumen, 2015, 362 p., ISBN 978-973-166-404-0.
12. DUQUESNE, Jacques. *Diavolul*. Traducere din franceză de Emanoil Marcu. București: Editura Humanitas, 2014, 224 p., ISBN 978-973-50-4368-1.
13. DURAND, Gilbert. *Arte și Arhetipuri*. Traducere de Andrei Niculescu. București: Editura Meridiane, 2003, 255 p., ISBN 973-33-0426-3.
14. DURAND, Gilbert. *Figuri mitice și chipuri ale operei*. De la mitocritică la mitanaliză. Traducere din franceză de Irina Bădescu. București: Editura Nemira, 1998, 320 p., ISBN 973-9301-91-1.
15. DURAND, Gilbert. *Structurile antropologice ale imaginarului. Introducere în arhetipologia generală*. Traducere de Marcel Aderca, postfață de Cornel Mihai Ionescu. București: Editura Univers Enciclopedic, 1998, 447 p., ISBN 973-9243-99-1.
16. ELIADE, Mircea. *De la Zalmoxis la Genghis-Han*. Traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu. București: Editura Humanitas, 1995, 270 p., ISBN 973-28-0554-4.
17. ELIADE, Mircea. *Imagini și simboluri. Eseu despre simbolismul magico-religios*. Prefață de Georges Dumezil, traducere de Alexandra Beldescu. București: Editura Humanitas, 1994, 239 p., ISBN 973-28-0480-7.
18. ELIADE, Mircea. *Mefistofel și androginul*. Traducere de Alexandru Cuniță. București: Editura Humanitas, 1995, 207 p., ISBN 973-28-0584-6.
19. ELIADE, Mircea. *Mituri, vise și mistere*. Traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu. București: Editura Univers Enciclopedic, 1998, ISBN 973-9243-76-2.
20. ELIADE, Mircea. *Sacrul și profanul*. Traducere din franceză de Brândușa Prelipceanu. Editura Humanitas, București, 2005, ediția a III-a, 165 p., ISBN 973-50-0876-9.

21. *Enciclopedia imaginariilor din România*. *Volumul I, Imaginar Literar*. Volum coordonat de Corin Braga, Consultant științific Adrian Tudorachi. Iași: Editura Polirom, 2020, p. 19-20, 439 p., ISBN 978-973-46-8184-6.
22. EVSEEV, Ivan. *Dicţionar de magie, demonologie şi mitologie românească*. Amarcord, Timişoara, 1997, p. 534., ISBN 973-9244-28-9.
23. FRYE, Northrop. *Anatomia criticii*. Traducere de Domnica Sterian și Mihai Spăriosu, prefață de Vera Călin. București: Editura Univers, 1972, 472 p.
24. GIRARD, René. *Prăbușirea satanei*. Traducere din franceză de Ion Doru Brana. București: Editura Nemira, 2006, 221 p., ISBN (13) 978-973-569-885-0
25. JUNG, Carl Gustav. *În lumea arhetipurilor*. Traducere din limba germană, prefață, comentarii și note de Vasile Dem. Zamfirescu. Editura Jurnalul Literar, București, 1994, 163 p., ISBN 973-95530-5-2.
26. JUNG, Carl Gustav. *Opere complete volumul 1. Arhetipurile și inconștientul colectiv*. Traducere din limba germană de Dana Verescu și Vasile Dem. Zamfirescu. București: Editura Trei, 2003, 462 p., ISBN 973-8291-62-3.
27. KERNBACH, Victor. *Universul mitic al românilor*. București: Editura Științifică, 1994, 364 p., ISBN 973-44-0131-9.
28. LOVINESCU, Vasile. *Creangă și Creanga de aur*. Editura Cartea Românească, 1989, 408 p.
29. LOVINESCU, *Vasile. Interpretarea ezoterică a unor basme și balade populare românești*. Editura Cartea Românească, București, 1993, 202 p., ISBN 973-23-0399-9.
30. MESSADIÉ, Gerald. *Istoria generală a Diavolului*. Traducere din franceză de Radu Todoran. București: Editura Humanitas, 2008, 446 p., ISBN 978-973-50-1830-6.
31. MINOIS George. *Diavolul*. Traducere și note de Adrian Ene. București: Editura Corint, 2003, 115 p., ISBN 973-653-494-4.
32. MINOIS, George. *Originile răului. O istorie a păcatului strămoșesc*. Traducere din limba franceză de Daniela Floareș. Editura Sapientia, Iași, 2010, 392 p., ISBN 978-973-8980-28-0.
33. MUCHEMBLED, Robert. *O istorie a diavolului*. Traducere de Emilian Galaicu-Păun. Editura Cartier, Chișinău, 2002, 384 p., ISBN 9975-79-129-8.
34. NICULIȚĂ-VORONCA, Elena. *Datinile și credințele poporului român (adunate și așezate în ordine mitologică)*. Ediție îngrijită și introducere de Iordan Datcu. București:

Editura Saeculum Vizual, 2008, p. 20, vol. I, 463 p., din 2 vol., ISBN 978-973-8455-23-8; ISBN 978-973-8455-24-5.

35. PAMFILE, Tudor. *Mitologia poporului român*. Ediție îngrijită de I. Oprișan. București: Editura Vestala, 2014, 815 p., ISBN 973-120-011-8; 978-973-120-011-8.
36. PAREYSON, Luigi. *Ontologia Libertății. Răul și suferința*. Traducere de Ștefan Mincu. Editura Pontica, Constanța, 2005, 477 p., ISBN 973-9224-67-9.
37. PĂDURARU, Mircea. *Reprezentarea diavolului în imaginarul literar românesc*. Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza", 2012, 269 p., ISBN 978-973-703-812-8.
38. RICOEUR, Paul. *Răul. O sfidare a filozofiei și a teologiei*. Traducere din limba franceză de Bogdan Chiu, cuvânt-înainte de Pierre Gisel. Editura Art, 2008, 60 p., ISBN 978-973-124-192-0.
39. ROUGEMONT, Denis de. *Partea diavolului*. Traducere de Mircea Ivănescu. București: Editura Anastasia, 1994, 216 p., ISBN 973-96387-3-2.
40. SIMEON, Eugen. *Ion Creangă: cruzimile unui moralist jovial*. Ediția a III-a revăzută și adăugită, postfață și repere critice de Bianca Burța-Cernat. București: Editura Tracus Arte, 2017, 459 p., ISBN 978-606-664-803-5.
41. ȘUȘTEA, Adrian. *Sphaera Mundi. Paradigma filosofică a cosmogoniei poporane românești*. București: Editura EuroPress Group, 2007, 359 p., ISBN 978-973-1727-21-9.
42. TIȘMĂNEANU, Vladimir. *Diavolul în istorie. Comunism, fascism și câteva lecții ale secolului XX*. Traducere din limba engleză și indice de Marius Stan. București: Editura Humanitas, 2013, 348 p., ISBN 978-973-50-4247-9 (pdf).
43. VLĂDUȚESCU, Gheorghe. *Filosofia legendelor cosmogonice românești*. București: Editura Paideia, 2012, 212 p., 978-973-596-788-8.

LISTA PUBLICAȚIILOR LA TEMA TEZEI DE DOCTORAT

Articole în reviste științifice recenzate de profil

internaționale

1. **IVANOV, Constantin**. REPRESENTATIONS OF EVIL IN THE NOVELS *MISS CHRISTINA, THE SNAKE* AND *ISABEL AND THE DEVIL'S WATERS* BY MIRCEA ELIADE. În: *Studia Universitatis Babes-Bolyai*, Series *Philologia*, nr. LXVI, 1, 2021, p. 73-86, ISSN 1220-0484. **Categoria A (revistă indexată în *Emerging Sources Citation Index, Clarivate Analytics Products and Services*** (Web of Science): https://mjl.clarivate.com:/search-results?issn=1220-0484&hide_exact_match_fl=true&utm_source=mjl&utm_medium=share-by-link&utm_campaign=search-results-share-this-journal).
2. **IVANOV, Constantin**. The ideological expression of evil in the novel „Trei ceasuri în iad" by Antonie Plămădeală. În: *Journal of Romanian Literary Studies*. 2020, nr. 21, p. 1227-1235. ISSN 2248-3004 (indexat ERIH PLUS, CEEOL, BDI).

naționale

3. **IVANOV, Constantin**; IVANOV, Nadejda. Reconstituirea dramei copilăriei din perioada deportărilor în filmul „Siberia din oase" al Leontinei Vatamanu. În: *Arta*. Seria Arte audiovizuale. Muzică. Teatru. Cinema. Serie nouă.2020, vol. XXIX, nr.2, p. 136-139. ISSN 2345-1181 **Categoria A (revistă indexată în SCOPUS)**.
4. **IVANOV, Constantin**. Arhetipul răului în povestea „Dănilă Prepeleac" şi „Povestea lui Stan Păţitul" de Ion Creangă. În: *Philologia*. 2017, nr. 5-6(293-294), p. 73-80. ISSN 1857-4300. Categoria C
5. **IVANOV, Constantin**. Arhetipul răului în povestea „Ivan Turbincă" de Ion Creangă. În: *Revista de Ştiinţă, Inovare, Cultură şi Artă „Akademos"*. 2017, nr. 3(46), p. 145-148. ISSN 1857-0461. Categoria B.
6. **IVANOV, Constantin**. Considerații asupra conceptului de „arhetip". În: *Philologia*. 2019, nr. 1-2(301-302), p. 50-58. ISSN 1857-4300. Categoria C.
7. **IVANOV, Constantin**. Eufemizarea cuvântului diavol în limba română. În: Philologia, 2014, nr. 5-6, p. 89-93, ISSN 1857-4300. Categoria C.
8. **IVANOV, Constantin**. Expresia răului în poezia lui Andrei Ţurcanu. În: *Revista de Ştiinţă, Inovare, Cultură şi Artă „Akademos"*. 2018, nr. 3(50), p. 113-118. ISSN 1857-0461. Categoria B.

9. **IVANOV, Constantin**. Hybris-ul dezumanizării și distopii ale postumanului în romanele lui Savatie Baștovoi. În: *Limbă Literatură Folclor*. 2020, nr. 1-2, p. 43-51. ISSN 2587-3881.
10. **IVANOV, Constantin**. Imaginea Diavolului în Serile în cătunul de lângă Dikanka de N. Gogol. În: *Philologia*. 2015, nr. 5-6(281-282), p. 113-120. ISSN 1857-4300. Categoria C.
11. **IVANOV, Constantin**. Imaginea spiritului răuvoitor în povestea Dănilă Prepeleac de Ion Creangă. În: *Revistă de ştiinţe socioumane* . 2017, nr. 1(35), p. 40-46. ISSN 1857-0119.
12. **IVANOV, Constantin**. Logica limbajului religios şi exprimarea libertății. În: *Revista de Filosofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice*. 2017, nr. 3(175), p. 204-209. ISSN 1957-2294. Categoria B.
13. **IVANOV, Constantin**. Problema răului în scrierile areopagitice. În: *Revista de Filosofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice*. 2018, nr. 1(176), p. 176-182. ISSN 1957-2294. Categoria B.
14. **IVANOV, Constantin**. Reprezentări și interpretări ale răului în mitologia cosmogonică românească. În: *Philologia*. 2020, nr. 1-2(307-308), p. 147-164. ISSN 1857-4300. Categoria B
15. **IVANOV, Constantin**. Spaţiile damnate şi semnificaţia lor în povestea „Dănilă Prepeleac" de Ion Creangă. În: *Revistă de ştiinţe socioumane*. 2017(b), nr. 2(36), p. 57-67. ISSN 1857-0119. Categoria C
16. **IVANOV, Constantin**. Spaţiile damnate şi semnificaţia lor în Povestea lui Stan Păţitul şi în povestea Ivan Turbincă de Ion Creangă. În: *Revistă de ştiinţe socioumane* . 2017 (a), nr. 3(37), p. 76-86. ISSN 1857-0119. Categoria C
17. **IVANOV, Constantin**. Supranumiri ale răului: forme şi devenire în opera crengiană. În: *Philologia*. 2018, nr. 1-2(295-296), p. 108-118. ISSN 1857-4300. Categoria C.

Articole în lucrările conferințelor și altor manifestări științifice

internaționale

18. **IVANOV, Constantin**. Representations of the playful evil in Romanian Literature. În: *Identities in Globalisation. Intercultural Perspectives Literature*. Vol. 7L, 11-12 septembrie 2020, Tîrgu Mureș, România: The Alpha Institute for Multicultural Studies, 2020, p. 815-821. ISBN 978-606-8624-10-5 (indexat ERIH PLUS, CEEOL).
19. **IVANOV, Constantin**, Reflecții asupra problemei răului (Reflections on the Problem of Evil). În: *Jurnalul Libertății de Conștiință (Journal for Freedom of Conscience)*.

ROTARU, Ioan-Gheorghe; MUȘAT, Dragoș (eds.), - Editions IARSIC, Les Arsc, France, vol. 8, nr.1, 2020, p. 171-182, ISSN 2495-1757 (indexat ERIH PLUS, CEEOL).

naționale

20. **IVANOV, Constantin**. Considerații asupra cercetării literare din perspectiva arhetipologiei. În: *Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*. Ediția 9, Vol.2, 15 iunie 2020, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Tipogr. „Biotehdesign", 2020, p. 93-101. ISBN 978-9975-108-66-9.
21. **IVANOV, Constantin**. Imaginea spiritului răuvoitor în romanul *Maestrul şi Margareta* de Mihail Bulgakov. În: *Limbă, Etnie, Comunicare*, conferinţa ştiinţifică internaţională (3; 2015; Chişinău). Culeg. de art. elab. în baza comunic. la Conf. şt. intern. Ed. a 3-a, 7 septembrie, 2015/com. red.: Burlacu Alexandru [et al.]. – Comrat: US Comrat, 2016 (Tipogr. „A &V Poligraf"), ISBN 978-9975-83-015-7, p. 264 – 276.
22. **IVANOV, Constantin.** Imaginea unui Diavol cooperant. „Povestea lui Stan Pățitul" de Ion Creangă. În: *Critica literară și procesul literar contemporan*, conferința națională cu participare internațională „Critica literară și procesul literar contemporan" (20 aprilie, 2016, Chișinău) / concepție, elab., îngrijire: Vlad Caraman. Chișinău: Tipografia UPS „Ion Creangă", p. 90-93, ISBN 978-9975-46-299-0.
23. **IVANOV, Constantin**. Imaginea unui Diavol personal în „Isabel și apele diavolului" de Mircea Eliade. În: *Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*. Ediția 8, Vol.2, 15 iunie 2018, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Tipogr. „Biotehdesign", 2019, p. 66-69. ISBN 978-9975-108-67-6.
24. **IVANOV, Constantin**. Numiri eufemistice ale răului în opera crengiană. În: *Perspectivele şi Problemele Integrării în Spaţiul European al Cercetării şi Educaţiei*. Vol. II, 7 iunie 2018, Cahul. Cahul, Republica Moldova: Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul, 2018, p. 315-317. ISBN 978-9975-88-042-8.
25. **IVANOV, Constantin**. Reprezentări arhetipale ale răului în creația crengiană. În: *Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*. Ediția 6, Vol.2, 15 iunie 2017, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Universitatea Academiei de Ştiinţe a Moldovei, 2017(c), p. 45-48.
26. **IVANOV, Constantin**. Termeni ce marchează uneltirea răului faptic în opera crengiană. În: *Tendinţe contemporane ale dezvoltării ştiinţei: viziuni ale tinerilor cercetători*. Ediția

7, Vol.2, 15 iunie 2018, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Tipogr. „Biotehdesign”, 2018, p. 50-52. ISBN 978-9975-108-46-1.

Capitole în lucrări colective

27. IVANOV, Nadejda; **IVANOV, Constantin**; GÂRLEA, Olesea; COGUT, Sergiu. Introducere (capitol introductiv). În: *Literatura din perspectiva arhetipologiei*. Chișinău: Editura Pro Libra, 2019, **p. 5-30**, 147 p., ISBN 978-9975-3289-9-9.

ADNOTARE

Constantin Ivanov. Expresia răului în literatura română (Ion Creangă, Mircea Eliade, Vasile Vasilache, Savatie Baștovoi ș.a.). Teză de doctor în filologie la specialitatea 622.1. – Literatura română, Chișinău, 2020

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii și recomandări generale, peste 200 de surse bibliografice, 135 de pagini cu text de bază, 3 anexe, dintre care o anexă conține prezentarea în extenso a paragrafului 1.4, declarația privind asumarea răspunderii și CV-ul autorului.

Rezultatele tezei au fost reflectate în 27 de articole științifice, dintre care două publicate în reviste Categoria A, respectiv unul indexat în baza de date SCOPUS și altul în *Emerging Sources Citation Index, Clarivate Analytics Products and Services* (Web of Science).

Cuvinte-cheie: imaginar, imaginar literar, imaginar cultural, imaginar folcloric, imagine literară, arhetip, demonic, malefic, diavol, expresia răului, reprezentare, substrat mitologic, mitic, ludic, transcendental, metafizic, mistic, ontic, primordial, existențial, ideologic.

Domeniul de studiu: Literatura română

Scopul cercetării constă în realizarea unui studiu inter- și transdisciplinar al problematicii răului din imaginarul literar românesc pentru a identifica reprezentările definitorii, imaginile, motivele și semnificațiile sale artistice de profunzime și modul lor de corelare cu matricea identitară a imaginarului cultural (național).

Obiectivele cercetării:

- Stabilirea reperelor de profunzime, filozofice, teologice, istorice și estetice ale imaginarului răului;
- Sistematizarea diferitor retorici de abordare literară a problemei răului;
- Examinarea aspectelor conceptuale și determinarea cadrului metodologic în investigația tematologică;
- Studierea modelelor de manifestare și reprezentare a răului în mitologia românească;
- Cercetarea tipologiilor de expresie a răului din unele producții literare reprezentative;
- Analiza corespondențelor arhetipale folclorice cu cele din poveștile lui Ion Creangă;
- Cercetarea semnificațiilor spațiilor damnate din poveștile crengiene;
- Investigarea reprezentărilor ludice ale răului din narațiunile fantastice românești;
- Interpretarea răului metafizic și a reflexiilor sale literare din proza lui Mircea Eliade;
- Realizarea unei hermeneutici literare a răului ideologic totalitar și a celui cu tentă de distopie globalistă postumană.

Noutatea și originalitatea științifică: Lucrarea impune în spațiul autohton al cercetării literare o critică a profunzimilor care investighează arsenalul de semnificații mitico-culturale ale imaginii răului dintr-o perspectivă transliterară, pluridisciplinară. Evitând abordarea unilaterală,

reducționistă a textelor literare, investigația de față vine cu optica unei tratări multiaspectuale a unei problematici existențiale cheie, cu implicații teologice, mitologice, metafizice, sociale, etice și artistice.

Problema științifică soluționată: Pornind de la modalitățile de abordare a problematicii răului în mitologia cosmogonică românească, trecând prin interpretările formelor și devenirilor sale arhetipale, așa cum se prezintă acestea în opera crengiană, stăruind asupra percepțiilor artistice a răului ca distorsiune a lumii și a omului, lucrarea realizează o cercetare monografică a determinărilor, caracterului, semnificațiilor și mijloacelor de manifestare a răului în literatura română, inclusiv cea din Basarabia, a rolului și corelărilor acestei teme literare cu alte teme din imaginarul literar românesc.

Importanța teoretică și practică rezidă în propunerea unei grile mitico-aretipale de lectură și analiză a creațiilor literare, care ține cont și de perspectiva unei matrice filozofice definitorie pentru contextul cultural românesc și structurilor sale imaginare specifice.

Implementarea rezultatelor științifice: Rezultatele cercetării au fost implementate în proiecte de cercetare fundamentală în cadrul Institutului de Filologie Română „B.P.-Hasdeu" și în culegerea colectivă „Literatura din perspectiva arhetipologiei", Chișinău: Editura Pro Libra, 2019. Rezultatele cercetării au fost diseminate în peste 20 de articole publicate în reviste de profil naționale și internaționale; 4 comunicări în plen; în peste 30 de conferințe și colocvii naționale/ internaționale și în cadrul emisiunilor televizate.

ANNOTATION

Constantin Ivanov: *The expression of evil in Romanian literature* (Ion Creangă, Mircea Eliade, Vasile Vasilache, Savatie Baștovoi etc.), PhD thesis in philology, Chisinau, 2021

Volume and structure of the thesis. The thesis consists of: introduction, three chapters, conclusions and general recommendations, more than 200 bibliographic sources, 135 pages with basic text, 4 annexes, of which one annex contains the full presentation of paragraph 1.4, declaration of assumption of responsibility, author's CV.

The results of the thesis are reflected in 27 scientific articles, of which two published in Category A journals, respectively one indexed in the SCOPUS database and another in *Emerging Sources Citation Index, Clarivate Analytics Products and Services* (Web of Science).

Keywords: imaginary, literary imaginary, cultural imaginary, folkloric imaginary, literary image, archetype, demonic, evil, devil, evil expression, representation, mythological substratum, mythical, playful, transcendental, metaphysical, mystical, ontic, primordial, existential, ideological.

Field of study: Romanian literature.

The purpose of the research is to carry out an inter- and transdisciplinary study of the problem of evil in the Romanian imaginary literary in order to identify the defining representations, its images, motives and artistic meanings of depth and their way of correlation with the identity matrix of the cultural (national) imaginary.

Research objectives:

- Establishing the depth, philosophical, theological, historical and aesthetic landmarks of the imaginary evil;
- Systematization of different rhetoric of literary approach to the problem of evil;
- Examination of conceptual aspects and determination of the methodological framework in the thematic investigation;
- Studying models of manifestation and representation of evil in Romanian mythology;
- Researching the typologies of expression of evil in some representative literary productions;
- Analysis of folkloric archetypal correspondences with those of Ion Creangă's stories;
- Researching the meanings of the cursed spaces in Creangă's stories;
- Investigation of playful representations of evil in Romanian fantasy narratives;
- Interpretation of metaphysical evil and its literary reflections in Mircea Eliade's prose;

- The realization of a literary hermeneutics of totalitarian ideological evil and the one with a tempt of post-human globalist dystopia.

Scientific novelty and originality: The work imposes in the local space of literary research a critique of the depths that investigate the arsenal of mythic-cultural meanings of the image of evil from a transliterary, multidisciplinary perspective. Avoiding the unilateral, reducing approach to literary texts, this investigation comes with the optics of a multi-faceted treatment of a key existential issue/problem with theological, mythological, metaphysical, social, ethical and artistic implications.

The scientific problem solved: Starting from the ways of approaching the issue of evil in Romanian cosmogonic mythology, passing through the interpretations of its archetypal forms and developments, as they are presented in the Creanga's work, insisting on the artistic perceptions of evil as distortion of the world and man, the work achieves a monographic research of the determinations, character, meanings and assets of manifestation of evil in Romanian literature, including that one from Bessarabia, of the role and correlations of this literary theme with other themes from the Romanian literary imaginary.

The theoretical and applicative/ practical importance lies in the proposal of a mythic-archetypal grid of reading and analysis of literary creations, which also takes into account the perspective of a perspective of a defining philosophical matrix for the Romanian cultural context and its specific imaginary structures.

Implementation of scientific results. The results of this research have been implemented in fundamental research projects within the Institute of Romanian Philology "B.P.-Hasdeu" and in the collective collection "Literature from the perspective of archetypology", Chisinau: Pro Libra Publishing House, 2019. The results of the research have been disseminated in more than 20 articles published in national and international journals; 4 plenary communications; in more than 30 national/international conferences and colloquia and in television shows.

АННОТАЦИЯ

Иванов Константин. Выражение зла в румынской литературе (Ион Крянгэ, Мирчя Елиаде, Василе Василаке, Саватие Баштовой и др.).

Диссертация на соискание учёной степени кандидата филологических наук. Кишинёв, 2020

Структура диссертации: введение, три главы, общие выводы и рекомендации, библиография из более 200 источников, 135 страниц основного текста, три приложения, из которых одно приложение содержит полное изложение параграфа 1.4.

Результаты исследования опубликованы в 27 научных работах, из которых две опубликованы в журналах категории А, одна проиндексирована в базе данных SCOPUS, а другая - в *Emerging Sources Citation Index, Clarivate Analytics Products and Services* (Web of Science).

Ключевые слова: воображаемое, литературное воображаемое, культурное воображаемое, фольклорное воображаемое, литературный образ, архетип, демоническое, малефический, дьявол, выражение зла, представление, мифологический субстрат, мифический, людический, трансцендентальный, метафизический, мистический, онтический, изначальный, экзистенциальный, идеологический.

Область исследования настоящей работы: румынская литература.

Цель диссертации: провести междисциплинарное и трансдисциплинарное исследование проблемы зла в румынском литературном воображаемом, чтобы выявить определяющие представления, образы, мотивы и художественные глубинные значения и то, как они соотносятся с матрицей идентичности культурного воображаемого (национального).

Задачи исследования:

- Установление глубинных, философских, теологических, исторических и эстетических ориентиров воображаемого зла;
- Систематизация различной риторики литературного подхода к проблеме зла;
- Исследование концептуальных аспектов и определение методологической основы тематического исследования;
- Изучение моделей проявления и изображения зла в румынской мифологии;

- Исследование типологий выражения зла в некоторых репрезентативных литературных произведениях;
- Анализ архетипических фольклорных соответствий с сказками Иона Крянгэ;
- Исследование значений проклятых пространств в сказках Иона Крянгэ;
- Исследование людических представлений зла в румынских фантастических повествованиях;
- Интерпретация метафизического зла и его литературных отражений в прозе Мирчи Елиаде;
- Достижение литературной герменевтики тоталитарного идеологического зла и зла с оттенком пост-человеческой глобалистической антиутопии.

Научная новизна и оригинальность исследования заключается в принуждении локальному пространству литературного исследования критику глубин, исследующую арсенал мифическо-культурных значений образа зла с транслитературной, междисциплинарной перспективы. Избегая одностороннего редукционистского подхода к литературным текстам, настоящее исследование идет с оптикой многоаспектного рассмотрения ключевой экзистенциальной проблемы, с теологическими, мифологическими, метафизическими, социальными, этическими и художественными значениями.

Решаемая научная задача: Начиная с методики исследования проблематики зла в румынской космогонической мифологии, проходя через интерпретации его архетипических форм и проявлений, как они представляются в крянгианском творчестве, настаивая на художественном восприятии зла как искажение мира и человека, диссертация представляет собой монографическое исследование определений, характера, значений и средств проявления зла в румынской литературе, включая литературу Бессарабии, роли и соотношений этой литературной темы с другими темами румынского литературного воображаемого.

Теоретическая и практическая значимость работы заключается в предложении мифическо-архетипической сетки чтения и анализа литературных произведений, которая также принимает во внимание перспективу определяющей философской матрицы для румынского культурного контекста и его специфических воображаемых структур.

Внедрение научных результатов: Результаты исследования были реализованы в проектах фундаментальных исследований Института румынской филологии „B.P.-Hasdeu” и в коллективном сборнике „Literatura din perspectiva arhetipologiei”, Кишинев: Издательство Pro Libra, 2019. Исследовательские результаты были распространены в более чем 20 статьях, опубликованных в национальных и международных профильных журналах; 4 представлений на пленарных заседаниях; более чем 30 национальных/ международных конференциях и коллоквиумах, а также в телевизионных передачах.

CONSTANTIN IVANOV

EXPRESIA RĂULUI ÎN LITERATURA ROMÂNĂ

(Ion Creangă, Mircea Eliade, Vasile Vasilache, Savatie Baștovoi ș.a.)

622.01. Literatura română

Rezumatul tezei de doctor în filologie

Aprobat spre tipar: 15.03.2021	Formatul Hârtiei 60x84 1/19
Hârtie ofset. Tipar ofset. 2,0	Tiraj 50 ex.
Coli de tipar: 1,0	Comanda nr. 36/21

© IVANOV Constantin

Centrul Editorial-Poligrafic al USM

str. A. Mateevici 60, Chișinău, MD-2009, Republica Moldova